

УДК 334.72

ЛЕОСЬ Оксана Юріївна,

здобувач – старш. викл. каф. «Фінанси» ДонДУУ

НІКІТІНА Альбіна Андріївна,

студент ОКР «магістр» каф. «Менеджмент

виробничої сфери» ДонДУУ

УДОСКОНАЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ

Розглядаються сутність та принципи корпоративного управління, основні його учасники та їх інтереси. Аналізується ситуація розвитку корпоративного управління в Україні. Визначаються основні проблеми та перспективні напрями розвитку системи корпоративного управління в Україні.

Ключові слова: корпоративне управління, акціонери, менеджмент, кодекс корпоративного управління, ефективність, проблеми корпоративного управління, шляхи розвитку.

Леось О. Ю., Никитина А. А. Совершенствование корпоративного управления в Украине: проблемы и направления

Рассматриваются сущность и принципы корпоративного управления, основные его участники и их интересы. Анализируется ситуация развития корпоративного управления в Украине. Определяются основные проблемы и перспективные направления развития системы корпоративного управления в Украине.

Ключевые слова: корпоративное управление, акционеры, менеджмент, кодекс корпоративного управления, эффективность, проблемы корпоративного управления, пути развития.

Leos O. Yu., Nikitina A. A. The improving of corporate governance in Ukraine: problems and directions

The essence and principles of corporate governance, its main actors and their interests are considered. The situation of development of corporate governance in Ukraine are analyzed. The main problems and perspective directions of development of corporate governance in Ukraine.

Key words: corporate governance, shareholders, management, corporate governance code, efficiency, corporate governance issues, the path of development.

Постановка проблеми. Корпоративне управління як наука бере свій початок з фундаментальної праці А. Бірла і Г. Мінса «Сучасна корпорація і приватна власність», що була подана на всесвітній огляд у 1932 р. Саме ця наукова робота сформулювала першу проблему корпоративного управління, яка вимагала негайного рішення з боку акціонерів – проблему поділу власності та контролю. Пошук ефективних механізмів корпоративного контролю стає першим завданням корпоративного управління, яке не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Традиційно корпоративне управління в різних країнах світу регулювалося за допомогою корпоративного законодавства. Однак з розвитком корпоративних відносин стало очевидно, що для побудови ефективної системи корпоративного управління законодавчих актів недостатньо. Необхідно, щоб учасники цих відносин брали на себе добровільні зобов'язання в цій сфері, що дозволить більш гнучко будувати стосунки і підвищить рівень довіри інвесторів. Таким чином, з'явилася ще одна форма регулювання корпоративного управління – кодекс корпоративного управління.

На сьогоднішній день корпорації є одним із найбільш потужних і ефективних інструментів управління сучасними бізнес-процесами. Це обумовлено, перш за все, глобалізацією фінансових ринків, лібералізацією руху капіталу робочої сили, що, у свою чергу, призвело до розмивання економічних кордонів між національними економічними системами, які беруть участь у цьому процесі. Якість корпоративного управління – це запорука не тільки інвестиційної привабливості компанії, а й гарантія ефективності функціонування підприємства в умовах зростаючої конкурентної боротьби і тому проблема поліпшення корпоративного управління викликає підвищений інтерес не тільки з боку вітчизняного бізнесу, законодавчої і виконавчої влади, але й вітчизняної економічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні основи корпоративного управління були закладені в роботах А. Берлі, Дж. М. Кейнса, М. Портера [1] та ін. Проблему корпоративного управління в банківській сфері вивчав А. Н. Костюк [5]. Аспекти формування системи корпоративного управління на промислових підприємствах розкриває у своїх працях Є. Панфілова [6]. Оцінювала ці системи Є. Третьякова [9].

У вітчизняній та російській економічній науці питанням корпоративного управління почали приділяти значну увагу, починаючи з кінця 90-х рр. ХХ ст. Це пов'язано з розвитком трансформаційних процесів в економіці та об'єктивною необхідністю становлення нової системи відносин, заснованої на принципах корпоративного менеджменту. Найбільш цікавими є роботи А. Рассказова, Г. Газіна, В. Савчука, М. Грідчіна [1; 3; 7; 8].

Метою статті є дослідження сутності та принципів корпоративного управління, його головних учасників та їх інтересів; визначення основних проблем системи корпоративного управління та шляхів їх подолання; розробка напрямів удосконалення цієї системи.

Виклад основного матеріалу. До сьогодні тема корпоративного управління була другорядною. Підвищена увага до цього питання в сучасних умовах як в Україні, так і у світі пояснюється тим, що ефективно керовані компанії роблять більш значний внесок у національну економіку й розвиток суспільства в цілому. Вони більш стійкі фінансово, забезпечують створення більшої вартості для акціонерів.

Корпоративне управління підприємством – це керівництво діяльністю підприємства, що здійснюється радами директорів і менеджерами вищої ланки з використанням певних методів, за допомогою яких підприємства встановлюють цілі свого бізнесу; керівництво в частині здійснення щоденних фінансових операцій; облік у своїй роботі позицій зацікавлених сторін (співробітників, клієнтів, громадськості, регулюючих органів і держави); здійснення корпоративних дій відповідно до правил забезпечення надійності бізнесу і вимог нормативно-правових актів; захист інтересів клієнтів і партнерів [3].

Існують різні трактування визначення корпоративного управління: по-перше, у вузькому сенсі корпоративне управління можна визначити як процес, відповідно до якого корпорація представляє і обслуговує інтереси інвесторів; по-друге, у широкому

значенні корпоративне управління – це процес, відповідно до якого встановлюється баланс між економічними та соціальними цілями, між індивідуальними та суспільними інтересами; по-третє, це комплекс механізмів, що дозволяють акціонерам (інвесторам) контролювати діяльність керівників компанії і вирішувати проблеми, які виникають з іншими групами впливу [10].

Узагальнюючи визначення поняття «корпоративне управління», сформульовані міжнародними організаціями, серед яких: Світовий банк реконструкції та розвитку, Організація економічного співробітництва і розвитку, міжнародне рейтингове агентство «Стандард енд Пуерз», а також ученими й практиками в галузі корпоративного управління, пропонується таке визначення: корпоративне управління – це система координації і контролю за діяльністю підприємства, заснована на поділі прав власності та прав керування, що забезпечує баланс інтересів усіх фінансово зацікавлених сторін [6].

Ефективне корпоративне управління відкриває перед компанією принципово нові можливості розвитку бізнесу: поліпшення фінансових результатів компанії за рахунок більш високої продуктивності або рентабельності, інвестованого капіталу; мобілізація капіталу під час виникнення перспективних проектів швидше, ніж це в змозі зробити конкуренти.

Дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку дозволили виділити чотири ключові принципи ефективного корпоративного управління:

- 1) чесність: інвестори повинні бути впевнені, що їх власність надійно захищена від експропріації;
- 2) прозорість: підприємства мають своєчасно розкривати достовірну і повну інформацію про своє фінансове становище;
- 3) підзвітність: менеджери підприємства повинні бути підзвітні власникам або призначеним ними менеджерам і аудиторам;
- 4) відповідальність: підприємства мають дотримуватися законів і етичних норм суспільства.

Розглядаючи питання ефективності корпоративного управління не тільки в Україні, а й у світі можна виділити такі загальні критерії:

- досить вагомий нематеріальний актив компанії, який збільшує її ринкову вартість та інвестиційну привабливість;

– гарантія лояльності найманого топ-менеджменту та наявності дієвого механізму дистанційного контролю за її роботою.

Як основні суб'єкти взаємовідносин корпоративного управління розглядається конфігурація «менеджери – акціонери – інвестори та кредитори» (рисунок) [4].

Розподіл інтересів між учасниками корпоративного управління

Процес затвердження сучасних норм корпоративного управління, механізму взаємодії між власниками компанії її наглядовою радою і найманим менеджментом, акціонерами й інвесторами останнім часом набув глобального характеру, що відображено в кодексах корпоративного управління. Кодекси покликані переконати інвесторів, передусім міноритарних, у тому, що компанії діятимуть в інтересах усіх акціонерів і створюватимуть їм можливість оперативно отримувати достатню інформацію про стан справ у компаніях. Одним із визначень кодексу корпоративного

управління є таке: «корпоративний кодекс» – це документ, який описує стандарти і цінності компанії, процедури їх упровадження в практичне життя організації і механізми контролю за виконанням прийнятих правил. Основою змісту кодексів корпоративного управління є рекомендації щодо основних компонентів процесу корпоративного управління в акціонерних товариствах, таких як підготовка та проведення загальних зборів акціонерів, обрання й забезпечення ефективної діяльності рад директорів, діяльність виконавчого органу (правління, генеральний директор), розкриття інформації про діяльність компанії, підготовка і проведення важливих корпоративних рішень (злиття, поглинання, реорганізація). Основний зміст рекомендацій полягає в тому, що діяльність органів акціонерного товариства, ухвалення рішень з питань, що значно впливають на діяльність акціонерного товариства здійснюються так, щоб не порушувалися законні права та інтереси акціонерів, а також інших зацікавлених груп [4].

Ефективність корпоративного управління неможливо досягти без певних компромісних рішень між акціонерами, управлінцями та кредиторами. Акціонери зацікавлені в максимізації сукупного доходу від володіння акціями, що включає отримані дивіденди та доходи від зростання курсової вартості акцій. У свою чергу, управлінці зацікавлені перш за все в розвитку підприємства і максимізації реінвестування прибутку, що надасть додаткові можливості для кар'єрного зростання та підвищення заробітної плати, тоді виплати дивідендів лише скорочують фонд розвитку підприємства та зменшують власні інвестиційні ресурси. Ефективність роботи найманих менеджерів визначається стабільністю роботи підприємства, тому вони намагаються підтримувати на підприємстві стійкий фінансовий стан та зміцнювати конкурентні позиції на ринку. Дивідендні виплати можуть погіршити ліквідність і платоспроможність підприємства за дефіциту платіжних засобів, а знижуючи розмір нерозподіленого прибутку, а відповідно й власного капіталу, за низького значення коефіцієнта автономії, – послабити фінансову незалежність підприємства. Незадоволені дивідендною політикою акціонери можуть продати свої акції на фондовому ринку, що може призвести до зміни кола найвпливовіших сіб серед власників, що зумовить переобрання членів правління [2].

Таким чином, можна стверджувати, що вимоги різних груп учасників корпоративних відносин до розподілу прибутку і інших важливих питань

підприємства досить суперечливі. Тому реалізація системи корпоративного управління має бути здійснена на основі взаємодії акціонерів, правління, зовнішніх інвесторів і кредиторів та збалансуванні їх інтересів.

Сьогодні багато країн розглядають корпоративне управління як невід'ємну частину ринкової економіки, яка сприяє підвищенню конкурентоспроможності на міжнародних ринках та поліпшенню показників економічної діяльності у цілому. Основна проблема системи корпоративного управління в сучасній вітчизняній економіці полягає в незбалансованості величезної кількості українських підприємств за трьома складовими: інтересами, повноваженнями і відповідальністю.

Довгострокові інтереси через нестабільність зовнішнього і внутрішнього середовища пригнічені короткостроковими, що мають спекулятивний і вузько егоїстичний характер; центр ваги владних повноважень зміщений у бік директорів підприємств; відповідальність учасників за діяльність підприємств не має конкретного персонального вираження.

Іншою важливою проблемою є ступінь прозорості та інформаційної відкритості компаній. Зайва відвертість може призвести до витоку стратегічно важливої інформації. Водночас закритість може спонукати менеджерів діяти на шкоду інтересам акціонерів.

Із вищезазначеного випливає, що ефективна система корпоративного управління в сучасній конкурентоспроможній компанії повинна базуватися на ряді елементів. Серед них можна виділити такі:

- цінності корпоративної культури, зафіксовані в кодексі корпоративної поведінки та інших стандартах ділової етики, а також система, що забезпечує прихильність цим цінностям на практиці;
- чітко сформульована стратегія розвитку;
- делегування повноважень і чітке розподілення прав;
- ефективний механізм взаємодії та співпраці між першим рівнем управління, топ-менеджментом і аудиторами;
- система внутрішнього контролю та безпеки, а також служби управління ризиками;
- сукупність стимулів, що створюють умови для належної роботи менеджерів та інших співробітників: фінансових, соціальних, кар'єрних;

– система інформаційних потоків, що забезпечує внутрішні потреби організації і необхідний для зовнішніх контрагентів рівень прозорості компанії.

Звідси головними напрямками розвитку системи корпоративного управління в Україні є:

– удосконалення системи захисту прав та законних інтересів акціонерів та забезпечення рівноправності акціонерів;

– удосконалення системи розкриття інформації та забезпечення прозорості діяльності товариств;

– розмежування повноважень між органами управління товариства;

– урахування законних інтересів зацікавлених осіб;

– формування та розвиток культури корпоративного управління.

Таким чином, розглядаючи процес створення ефективної системи корпоративного управління в Україні та механізму її функціонування в умовах глобалізації економіки, слід зазначити, що він припускає існування таких умов: закріплення ідеї корпоративного управління в довгострокових державних програмах соціально-економічного розвитку, формування позитивного ставлення до корпоративного сектору, а також активне формування системи мікро- та макроекономічних умов і економічних заходів у сфері інституційного та законодавчого середовища функціонування акціонерних товариств України.

Висновки. Отже, корпоративне управління – це складний процес, що являє собою комплекс взаємопов’язаних механізмів: організаційно-правових, економічних, мотиваційних, соціально-психологічних та. ін. Воно охоплює різні зацікавлені сторони корпоративних відносин, кожна з яких переслідує власні інтереси. З огляду на це вдосконалення системи корпоративного управління сприяє підвищенню ефективності організацій та розширенню їх доступу до зовнішнього фінансування й відповідно є однією з необхідних умов стійкого економічного зростання. Отже, в умовах процесів, які нині перебігають у світі, повноправним учасником яких є і Україна, пошук досконалої системи корпоративного управління залишається одним із пріоритетних завдань як на рівні окремих держав, так і на міждержавному рівні.

Список використаних джерел

1. **Газин Г.** Корпоративное управление в России: реальное конкурентное преимущество / Г. Газин // Ведомости. – 2012. – № 1. – С. 12 – 16.
2. **Горова К. О.** проблеми корпоративного управління в Україні / К. О. Горова, Г. М. Лангова. – Режим доступу : www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_2/part1/28.pdf.
3. **Гридчина М. В.** Корпоративні фінанси (зарубіжний досвід і вітчизняна практика) : навч. посіб. / М. В. Гридчина. – К. : МАУП, 2009. – 232 с.
4. **Юргачова М. І.** Кодекси корпоративного управління – напрямок розвитку корпоративних відносин в Україні // М. І. Юргачова // Вісн. соц.-екон. дослідж. – 2008. – № 41 (2). – С. 199.
5. **Костюк А. Н.** Корпоративне управління в банку : монографія / А. Н. Костюк. – Сумы : ДВУЗ «УАБС НБУ», 2009. – 332 с.
6. **Панфилова Е.** Некоторые аспекты формирования системы корпоративного управления в промышленной организации / Е. Панфилова // Проблемы теории и практики управления. – 2011. – № 4. – С. 49 – 60.
7. **Рассказова А. Н.** Оценка экономической эффективности корпоративного управления / А. Н. Рассказова // Корпоративное управление. – 2012. – № 4. – С. 17 – 20.
8. **Савчук В. П.** Порівняльний аналіз підходів до оцінки вартості акціонерного капіталу та можливості їх застосування / В. П. Савчук, Р. А. Скрипник // Про приватизацію. – 2011. – № 2. – С. 73 – 75.
9. **Третьякова Е.** Оценка системы корпоративного управления / Е. Третьякова // Проблемы теории и практики управления. – 2010. – № 1. – С. 90 – 97.
10. **Церковная А. И.** Влияние корпоративного управления на эффективность деятельности организации / А. И. Церковная. – Режим доступа : www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2010_58/NTU_XPI_58_2010_24.pdf.